

**Мережа закладів культури Чернігівщини:
проблема функціонування (90-ті рр. ХХ ст.)**

"Основи законодавства України про культуру" окреслюють пріоритетні напрями розвитку культури на сучасному етапі: створення умов для розвитку культури української нації та культур національних меншин; збереження, відтворення та охорона культурно-історичного середовища; естетичне виховання дітей та юнацтва; проведення фундаментальних досліджень у галузі теорії та історії культури України; розширення культурної інфраструктури села [1].

У цьому ж документі визначено основні принципи культурної політики в Україні: визнання культури як одного із головних чинників самобутності української нації та національних меншин, які проживають на території України; утвердження гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності, визнання їх пріоритетності над політичними і класовими інтересами; збереження і примноження культурних надбань; розвиток культурних зв'язків з українцями, що проживають за кордоном, як основи збереження цілісності української культури; гарантування свободи творчої діяльності, невтручання у творчий процес з боку держави, політичних партій та інших громадських об'єднань; рівність прав і можливостей громадян незалежно від соціального стану та національної належності у створенні, використанні та поширенні культурних цінностей; доступність культурних цінностей, усіх видів культурних послуг та культурної діяльності для кожного громадянина; забезпечення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання громадян; заохочення благодійної діяльності у сфері культури підприємств, організацій, громадських об'єднань, релігійних організацій, окремих громадян; всебічне міжнародне культурне співробітництво; визнання пріоритету міжнародно-правових актів у сфері культури; поєднання державних і громадських засад у забезпеченні розвитку культури [2].

Проте реалізація окреслених завдань та принципів на практиці має серйозні проблеми. У 90-ті роки ХХ ст. розвиток культури відбувався суперечливо. Позитивними процесами були поширення функціонування української мови, відродження української національної культури та культур етнічних меншин, пошук нових форм організаційно-управлінської діяльності, відмова від жорстких ідеологічних штампів, утвердження

демократичних засад у розбудові культурної сфери. Разом з тим незаперечним стає факт наростання кризових процесів у сфері культури: загострюється проблема фінансування та кадрового забезпечення, відбувається руйнування інфраструктури мережі сфери культури.

До цієї сфери прийнято відносити сукупність організацій, закладів і підприємств, а також державних і громадських органів, творчих спілок, які безпосередньо пов'язані з виробництвом, збереженням, розповсюдженням та організацією споживання товарів і послуг культурного, соціально-інформаційного і дозвільного значення. У системі сфери культури функціонують культурно-освітні заклади – клуби, бібліотеки, музеї, парки, зоопарки, центри дозвілля; театральні-видовищні підприємства – театри, концертні організації, цирки; виставкові зали. До неї належать навчальні заклади позашкільного естетичного виховання – дитячі музичні, художні школи, школи мистецтв, хореографічні школи тощо; вищі й середні спеціальні навчальні заклади культури і мистецтва – консерваторії, інститути культури, кінематографії, балетні і хореографічні училища. До сфери культури входять також кімережа, засоби масової інформації, підприємства з виробництва грампластівок, компакт-касет і компакт-дисків. У створенні матеріальної бази культури беруть участь підприємства з виробництва кіноапаратури, музичних інструментів, світло- і звукотехніки, а також спеціалізовані реставраційні підприємства та майстерні тощо. Цей хоча й далеко не повний перелік об'єктів культурної сфери дає змогу уявити різноманітність і багатоаспектність її функціонування.

Отже, власне мережа закладів культури є досить розгалуженою. У культурній інфраструктурі Чернігівської області, як і в державі в цілому, у 90-ті рр. ХХ ст. відбувалися серйозні деформації. У першу чергу слід звернути увагу на постійне кількісне скорочення закладів культурної сфери. Для прикладу у таблиці вибірково подано за роками статистичні дані функціонування бібліотек, клубних закладів та кіноустановок області [3].

Кількість закладів / рік	1990	1992	1995	1997	1998	2000	2002
кількість бібліотек	1032	1014	988	851	825	805	790
бібліотечний фонд, тис. примірників	13146,5	12710,6	12491,2	12265,8	12108,1	11765,8	11480,4
чисельність читачів, тис. чоловік	799,2	706,9	679,4	628,3	589,0	566,3	569,7

Кількість закладів / рік	1990	1992	1995	1997	1998	2000	2002
кількість клубних закладів	1104	1068	1031	935	890	856	833
кількість місць у клубних закладах	251991	245660	241152	229531	223629	217092	213274
кількість кіноустановок	1194	938	799	657	614	478	138
кількість відвідувань кіносеансів, тис. чоловік	15107	7849	1525	439	247	155	134

Проблема фінансування є головною для закладів культури, адже вона зумовлює ряд негативних явищ у їх діяльності. Обмеженість коштів призводить до скорочення мережі закладів культури: кількість культурно-просвітницьких установ скорочується щороку. Щодо мережі бібліотек, сільські бібліотеки переводяться у бібліотечні пункти як такі, що обслуговують малу кількість населення, постійно зменшується кількість профспілкових бібліотек, бібліотек колгоспів та інших відомств. Ця тенденція окреслюється на початку десятиліття і незмінно зберігається протягом 90-х рр. У 1992 р. порівняно з попереднім роком по кожному з перерахованих пунктів у сумі відбулося скорочення на 10 одиниць [4]. Так, у 1997 р. скорочення відбулося на 133 одиниці (закрито 72 клуби та 61 бібліотеку). Чітко вираженим є процес зменшення щорічно книжкового фонду, кількості читачів та обсягу книговидач. Скорочення фонду, як правило, пояснюється двома причинами: надходження до бібліотек зменшується у зв'язку з різким збільшенням цін на літературу та за рахунок списання літератури, що втратила актуальність; зменшення кількості читачів, а відповідно, й книговидачі обумовлюється зменшенням населення в області. Основною причиною скорочення мережі клубних закладів визначено відсутність коштів на їх утримання; зменшення кількості кіноустановок – їх закриття – зумовлено аварійним станом клубних закладів, недостатністю фінансування і збитковістю кінопоказу [5].

За десятиліття (з 1990 р. по 2000 р.) кількість кіноустановок зменшилася майже у 8 разів. Разом з тим різке скорочення інтересу до кіно, а отже, і кількість відвідувань кіносеансів є цілком логічним явищем: адже альтернативу перегляду фільму у кінотеатрі чи клубі з кіноустановкою

складали у 90-ті роки відеосалони, та головним конкурентом залишається телебачення, яке при значній кількості каналів та різноманітності передач може задовольнити будь-якого споживача, зекономивши при цьому його кошти. Статистика свідчить: у 1990 р. кожен житель області побував у кіно у середньому 11 разів, у 1995 р. – 1,1 раза, а у 2000 р. – 0,1 раза. У сільській місцевості за останній вказаний рік по одному разу кіносеанси відвідали лише три із ста осіб [6]. Навряд чи ці показники зазнають серйозних змін, особливо це стосується кіноустановок сільської місцевості. Якщо у містах при наявності реклами та можливостях мешканців кіномережа має можливості відродитися, то у сільській місцевості, де закриваються клуби, при дорожнечі кінопрокату, відсутності державних фінансових дотацій такої можливості вона не має.

Скорочення мережі закладів культури породжує іншу проблему – кадрове питання: відбувається скорочення кадрів та переведення працівників на неповні ставки. Так, наприклад, у 1997 р. для працівників сфери культури було скорочено 603 ставки, на частину ставки працювали 53,3% фахівців галузі в сільській місцевості. Гострою залишається і проблема стану приміщень закладів культури – через брак коштів не проводяться ремонтні роботи, у зимовий період опалюється лише 34% установ [7].

Традиційною стала діяльність закладів культури у несприятливих для них умовах та в ситуації постійного пошуку шляхів розв'язання проблем. Приміром, у складних умовах працюють бібліотеки: відсутність коштів на придбання нової літератури та періодичних видань зводить нанівець інформаційно-культурний потенціал даних закладів. Гостро стоїть проблема у поповненні фондів, утриманні читацької аудиторії. Звідси популяризація активних форм роботи: створення любительських об'єднань, клубів за інтересами, літературних віталень, проведення круглих столів. Досягненням є формування автоматизованої інформаційної бібліотечної системи, хоча приєднання до неї мали змогу провести центральні бібліотеки обласного та міського рівня.

Література

1. Основи законодавства України про культуру // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №21. – С. 294.
2. Там само.
3. Культура Чернігівської області: Статистичний збірник. – Чернігів, 1992; Соціальна сфера Чернігівської області: Статистичний збірник. – Чернігів, 1999; Культура, мистецтво, фізкультура та спорт у Чернігівській області: Статистичний збірник. – Чернігів, 2003.
4. Зведені статистичні звіти про мережу і діяльність масових та універ-

сальних бібліотек за 1992 р. // Державний архів Чернігівської області (ДАЧО), ф. Р 5040, оп. 1, спр. 2130, арк. 1.

5. Показники розвитку мережі культурно-освітніх установ та видовищних підприємств на 1993, 1994, 1995, 1996 роки // ДАЧО, ф. Р 1050, оп. 1, спр. 2147, арк. 7.

6. Культура, мистецтво, фізкультура та спорт в Чернігівській області. – Чернігів, 2003. – С. 18.

7. Про підсумки організаційної творчої і фінансово-господарської роботи установ культури і мистецтва області у 1997 році // ДАЧО, ф. Р 1050, оп. 1, спр. 2303, арк. 25.

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

Бондаренко А.І. Мовостиль художнього тексту крізь призму "ігрових" теорій.....	3
Бережняк В.М. 3 історії східнополіських топонімів.....	15

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Якубіна Ю.В. Гуманітарні засади Гімназії вищих наук як визначальний фактор формування "ніжинської літературної школи"	30
Чоботько А.В. В.Розанов о природе религиозности Н.Гоголя	73
Анненкова Е.С. Еще раз к вопросу о западничестве И.С.Тургенева в аспекте Пушкинской речи писателя	80
Крикун Л.С. "Сонячна машина" В.Винниченка: стратегії досягнення досконалості як норми буття	93
Михальчук Н.І. Естетизоване життя як провокація: музичний проект буття проти принципу реальності ("Раб краси" В.Винниченка)	98
Хархун В.П. Міфічний світ тоталітаризму (збірки М.Рильського 30-х років).....	106
Лось О.В. Роль інтертексту в романі С'юзен Ворнер "Широкий, широкий світ"	126

ІСТОРІЯ

Кириленко С.О. Проблема походження Русі в радянській історичній науці в умовах ідеологічних кампаній 40-х – поч. 50-х рр. XX ст.	136
Овдiєнко П.П., Страшко Є.М. Центральна Рада та проблема "українізації" Півдня в 1917 р.	143
Нагорна Н.М. Форми та методи діяльності КП(б)У з організації жіночого пролетаріату у 20-х роках XX ст.....	152
Ткаченко І.В. Висвітлення проблеми охорони здоров'я в УСРР у 1920-х рр. у радянській та сучасній вітчизняній історіографії	161
Ткаченко В.В. У лещатах тоталітарного тиску: наукові кадри	